

Андрій ФЕЛОНЮК (*Львів*)

**ГРЕЧИЛО АНДРІЙ. СУЧАСНІ СИМВОЛИ ОБЛАСТЕЙ
УКРАЇНИ. – КИЇВ; ЛЬВІВ: б. в., 2008. – 48 с. + VIII с.; іл.**

Нещодавно побачила світ нова книга відомого знавця геральдики Андрія Гречила. Вона присвячена сучасним символам областей України. Тема дослідження не є випадковою, адже його автор – визнаний фахівець насамперед у міській та земельній (територіальній) геральдиці. Особливістю цієї роботи є те, що автор був безпосереднім учасником або очевидцем подій, пов'язаних із творенням сучасних символів областей України.

Джерельною підставою дослідження стали офіційні документи місцевих органів самоврядування, публікації в періодиці та матеріали із власного архіву автора. На двох останніх видах джерел потрібно зупинитися детальніше. Заслугою А. Гречила є те, що він опрацював публікації в газетах обласного рівня, що стосувалися питання обговорення проектів гербів і прапорів областей. З огляду на те, що автор як голова Українського геральдичного товариства (далі – УГТ) готував рекомендації для виконання чи проводив експертизу майже всіх сучасних символів областей (однак частину не було взято до уваги місцевими органами самоврядування), а також подавав власні проекти цих символів, авторський архів містить цінну документацію для висвітлення обставин затвердження символіки областей України.

А. Гречило подав відомості про герби 25 адміністративно-територіальних об'єктів сучасної України – 24 області та Автономну Республіку Крим, а також відомості про прапори 24 регіонів. Закарпатська обласна рада на час публікації цього дослідження ще не затвердила прапор. Причиною затримки стали політичні спекуляції навколо нього в контексті “русинського” питання. Прапор затверджено щойно 27 лютого 2009 р.¹

У “Вступі” автор зупиняється на методичних рекомендаціях, нормативних документах, які регулюють питання затвердження територіальної симво-

¹ Гречило А. Прапор Закарпатської області // Знак: Бюлетень Українського геральдичного товариства. – Львів, 2009. – Ч. 47. – Квітень. – С. 1.

ліки, вказує на місце і роль УГТ та Комісії державних нагород та геральдики при Президентіві України у процесі становлення обласних символів.

Матеріал у брошурі подано у хронологічній послідовності прийняття перших рішень про символи обласними радами. З огляду на цей критерій, першим подано нарис про герб Закарпатської області, затверджений Закарпатською обласною радою 18 грудня 1990 р., згодом — Автономної Республіки Крим (1992), Чернівецької (1994 р. – герб; 2001 р. – прапор), Вінницької (1997), Волинської (1997), Полтавської (1998 р. – герб; 2000 р. – прапор), Луганської (1998), Кіровоградської (1998), Київської (1999), Харківської (1999), Донецької (1999), Черкаської (2000), Чернігівської (2000), Сумської (2000), Львівської (2001), Івано-Франківської (2001), Запорізької (2001), Миколаївської (2001), Херсонської (2001), Рівненської (2001, 2005), Тернопільської (2001), Одеської (2002), Хмельницької (2002), Дніпропетровської (2002) областей. Завершує перелік описів символіки сучасних регіонів України огляд про герб і прапор Житомирської області, які затвердила обласна рада 2003 р.

Отож помітна тенденція, що процес прийняття обласної символіки місцевими радами пройшов переважно впродовж 1997–2003 рр. Її можна пояснити прийняттям 1997 р. закону про місцеве самоврядування, в якому на пропозиції А. Гречила внесено кілька статей (22, 26 і 43), що регулюють питання використання та затвердження символів не лише міст, селищ і сіл, а також адміністративно-територіальних утворень (областей та районів).

Причини прийняття герба Закарпатської області 1990 р., тобто в час суворой заборони використання символіки областями республік СРСР, пояснюється суто політичними мотивами, а саме спробою за мовчазної згоди союзного керівництва проголошення обласною комуністичною владою автономного статусу Закарпаття. Мета, яку переслідували місцеві комуністичні лідери, полягала у перетворенні цього регіону України на чергову “гарячу точку” в СРСР. Затвердження символів Автономної Республіки Крим (1992) пов’язане зі зміною адміністративно-територіального статусу цього регіону з області на автономну республіку. За винятком Рівненської області, інші області не переглядали свої символи. Рівненська обласна влада в 2005 р. ініціювала зміни герба та прапора області через формальну причину, що вони “не відображали історичної приналежності Рівненщини до Волині”. Справжніми мотивами заміни символів були побоювання тодішнього голови облдержадміністрації, що адміністративним центром майбутнього Волинського регіону (за результатами адміністративно-територіальної реформи) стане не Рівне, а Луцьк. А тому, щоб цього не сталося, варто було підкреслити “волинськість” Рівненської області. Окрім звичайного (малого) герба, лише дві області використовують великий герб, а саме – Івано-Франківська (автор А. Гречило; офіційно не затверджений обласною радою) та Дніпропетровська області. Поряд з великим остання область послуговується також середнім, що є зайвим і не практикується регіонами.

Нариси із символіки кожної області відкриває передісторія прийняття символів, далі подано геральдичний опис герба та прапора, опісля висвітлюється зміст символіки, вказується на допущені недоліки при їх затвердженні. На сторінках брошури подано графічне зображення проектів гербів і прапорів областей, а окремою вклейкою на крейдованому папері вміщено зображення сучасних символів у кольорі.

Варто зауважити, що процес затвердження символіки областями проходив під контролем і за участі або безпосередньо голови УГТ А. Гречила, або членів товариства. Наголосимо, що за відсутності на державному рівні єдиного органу в справі експертної оцінки та допомоги затвердження символів у регіонах, роль УГТ, заснованого на громадських засадах, є дуже важливою, адже ця наукова організація чи не єдина на сьогодні в Україні кваліфіковано вирішує питання, пов'язані насамперед з міською та територіальною геральдикой й вексилологією.

Для підтвердження цієї думки охарактеризуємо роль УГТ у процесі затвердження символів областями України. Так, А. Гречило є автором символіки Івано-Франківської області та співавтором символіки Чернігівської області. Для кількох регіонів він подавав на конкурси проекти символів: Закарпатської (проект прапора, 2002, 2006 рр.), Полтавської (кілька проектів прапора і герба, 1997 р.) областей. Прапор Полтавської області затверджено за проектом А. Гречила, який наполягав на прийнятті історичного прапора Полтавського полку, відомого з 1717 р., однак автором вказано іншу особу, що фактично є плагіатом. А. Гречило виконав проект герба Київської області (1997), який був відхилений через нібито його схожість з гербом Києва (Архангел Михаїл). Автор також розробив кілька проектів символіки Львівської області, які не було враховано (1997, 1999).

Автор рецензованого дослідження також підготував рекомендації щодо зміни співвідношення ширини до довжини прапора на 2:3 для Автономної республіки Крим (відхилено, 2005 р.), Волинської (враховано, 2000 р.), Рівненської (враховано, 2002 р.), Тернопільської (враховано, 2003 р.) областей. Також проводив експертизу проектів символів Кіровоградської (1997), Черкаської (експертний висновок враховано лише частково, 2000 р.), Запорізької (враховано, 2003 р.) областей. Рекомендації зменшити кількість гербів (з трьох до одного чи двох) для Дніпропетровської області (2002) та виправити герб Житомирської області (2003), надіслані А. Гречилом, не були враховані.

Голова УГТ також входив до складу конкурсної комісії із затвердження символів Донецької області (1999), однак його пропозиції щодо їхнього вдосконалення не були прийняті. Рекомендації з приведення до геральдичних норм символіки Тернопільської області, які він запропонував, не були враховані (2001), лише після кількох звернень виправлено неточності в зображенні герба (2003). УГТ в особі його голови підтримало проект герба Хмельницької області, який вміщував історичні символи Поділля – золоте

Гречило Андрій. Сучасні символи областей України

сонце з обличчям, та Волині – срібний лапчастий хрест (автор – член УГТ В. Ільїнський, 1997 р.), який, однак, не був прийнятий.

Авторами та співавторами символів окремих областей є члени УГТ. Символи розроблено для таких адміністративно-територіальних утворень: Вінницької (автори Ю. Савчук і Ю. Легун, 1997 р.), Кіровоградської (автори В. Кривенко і К. Шляховий, 1998 р.), Чернігівської (співавтори А. Гречило і І. Ситий, 2000 р.), Рівненської (автор Ю. Терлецький, 2001, 2005 рр.), Одеської (співавтор П. Бондаренко, 2002 р.), Дніпропетровської (співавтор трьох гербів О. Потап, 2002 р.) областей.

У більшості областей ініціатива затвердження символіки виходила від місцевих органів влади. Для реалізації цього завдання створювалися геральдичні відділи, комітети чи комісії при обласних радах і державних адміністраціях (Чернівецька, Вінницька, Волинська, Кіровоградська, Київська, Донецька, Черкаська, Сумська, Запорізька, Рівненська, Хмельницька області). Не вдалося створити геральдичної комісії на громадських засадах у Львівській області через нерозуміння з боку обласної влади потреби фахового вирішення питання прийняття символіки області. За винятком Чернігівської області, у решті областей та Автономній Республіці Крим питання затвердження символіки вирішувалося конкурсним шляхом. Однак в окремих областях конкурс проводився на низькому рівні або формально (наприклад, у Тернопільській і Львівській областях).

Підсумовуючи, автор висловив кілька слушних думок. Децентралізованість процесу розробки сучасних символів областей України спричинила низьку якість символів окремих областей (Дніпропетровська, Житомирська, Полтавська) або порушення геральдичних норм при їх виконанні (Київська, Львівська, Миколаївська, Тернопільська, Харківська, Хмельницька, Черкаська). Політичні обставини загальмували процес прийняття символіки (Закарпатська область) або спричинили відмову від історичних символів (Чернівецька область). В останньому випадку давній герб Буковини – голову зубра чи бика як символ сучасної Чернівецької області — не затверджено з огляду на румунські територіальні претензії до цієї території. Історичний герб Київської землі – “Архангел Михаїл” – через схожість із гербом Києва також відхилено.

На закінчення слід вказати на незначний недолік. У нарисі про символи Волинської, Київської та Львівської областей відсутні відомості про їхніх авторів, тоді як авторство решти сучасних символів областей подано.

Зацікавлений читач, безперечно, отримав написане на високому науковому рівні дослідження в галузі територіальної (земельної) геральдики, яке висвітлює складний процес прийняття символіки регіонами України в 1990-х – 2000-х рр.